

МІЛЮКОВ Павло Миколайович (Милуков Павел Николаевич; 15(27). 01. 1859, Москва — 31. 03. 1943, містечко Екс-ле-Бен, департамент Савойя, Франція, 1954 перепохов. у Парижі) — російський політичний діяч, історик. 1882 закін. Моск. університет (учень В. Ключевського і П. Виноградова), де був залишений для підготовки до професор. звання, а від 1886 викладав як приват-доцент Захистив магістер. дис. «Государственное хозяйство России в первой четверти XVII столетия и реформа Петра Великого» (С.-Петербург, 1892). Водночас брав активну участь у громад.-просвітн. русі (чл. Товариства рос. історії і старожитностей, Моск. археол. товариства, Моск. комітету грамотності та ін.), вміщував публікації у періодиці. 1895 звільнений з роботи із заборобою викладати за критику самодержавства і висланий у м. Рязань (Росія). Від 1897 мешкав у Болгарії, 1899 повернувся до Росії. У січні 1901 заарешт. за виступ на студент. зібранні, присвяч. пам'яті П. Лаврова, через півроку звільнений із заборобою проживати у С.-Петербурзі та Москві. Від 1902 читав лекції з рос. економіки та політики у Великій Британії, Франції, США. Друкував статті у рос. емігрант. ж. «Освобождение», критикував дворян. устрій, слов'янофільство й марксизм, вважався одним із провід. ідеологів рос. лібералізму. Завершив роботу над своєю гол. працею — «Очерки по истории русской культуры» (ч. 1-3, С.-Петербург, 1896-1903; Париж, 1930-37; Гаага, 1964; Москва, 1992-93), у якій проаналізував історію Росії (на думку М., гол. особливістю рос. істор. розвитку є значно більша, ніж у країнах Зх. Європи, роль у ньому держави). З поч. рев. подій 1905 повернувся на батьківщину. Після опублікування царського маніфесту

в жовтні того ж року став співзасн. і гол. теоретиком, 1907 — головою ЦК конституційно-демократичної партії (кадетів). Керував кадет. фракціями у 1-4 Держ. думах Росії (1906-17), хоча й не був депутатом перших двох (позиціонував кадетів як конституц. опозицію). У виступах обстоював права українців на нац.-культур. розвиток, засуджував рос. політику в Галичині під час 1-ї світової війни. Від березня 1917 — міністр закордон. справ Тимчас. уряду. У травні того ж року опублікував ноту про готовність вести війну до перемоги, що спричинило уряд. кризу та його відставку. Після більшов. перевороту 1917 намагався створити широку антибільшов. коаліцію, у травні 1918 у Києві вів переговори з цього питання з нім. командуванням. Оскільки більшість однопартійців його не підтримала, склав повноваження голови ЦК. Від 1920 — на еміграції у Франції. У працях гостро критикував внутр. політику рад. кер-ва, однак деякі зовн.-політ. акти, зокрема агресію СРСР проти Фінляндії 1939 і подальші дії у ході 2-ї світової війни, розглядав як відновлення рос. державності.

Основні праці

Разложение славянофильства. Данилевский, Леонтьев, Вл. Соловьев. Москва, 1893; Из истории русской интеллигенции: Сб. статей и этюдов. С.-Петербург, 1902; Главные течения русской исторической мысли. С.-Петербург, 1913; История второй русской революции. Вып. 1-3. София, 1921-24; Москва, 2001; Минск, 2002; Национальный вопрос (происхождение национальностей и национального вопроса в России). Берлин, 1925; Эмиграция на перепутье. Париж, 1926; Россия на переломе: Большевицкий период русской революции. Т. 1-2. Париж, 1927; Воспоминания (1859-1917). Т. 1-2. Нью-Йорк, 1955; Москва, 1990; 1991; 2002.

Рекомендована література

1. Вернадский Г. В. Павел Николаевич Милуков. Петроград, 1917;
2. Керенский А. Ф. П. Н. Милуков // Новый журн. 1943. Кн. 5;
3. П. Н. Милуков: историк, политик, дипломат: Мат. междунар. науч. конф. (Москва, 26-27 мая 1999). Москва, 2000;
4. Дорохов В. Н. Исторические взгляды П. Н. Милукова. Сергиев Посад, 2005.

А. М. Колісніченко

Бібліографічний опис:

Мілюков Павло Миколайович / А. М. Колісніченко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-67673>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).